

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญ และที่มาของปัญหา

การอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ สงบสุขเป็นความปรารถนาของมวลมนุษยชาติ ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันของคนในสังคมอันมีฐานจากวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ซึ่งรวมถึงวิถีทางศาสนาของสังคมนั้น ๆ สังคมไทยแม้เป็นสังคมพุทธศาสนามาช้านาน แต่คุณลักษณะของคนไทยโดยทั่วไปในปัจจุบันมิได้เป็นไปตามวิถีพุทธโดยแท้ เนื่องจากอิทธิพลความคิด ความเชื่อแบบพราหมณ์และไสยศาสตร์ได้หยั่งรากมาแต่อดีต และที่สำคัญ คือผลกระทบพัฒนาในช่วง 50 ปีมานี้ นับแต่เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ที่ผลักดันระบบเศรษฐกิจไทยเข้าสู่กระแสทุนนิยม จนมีผลให้วิถีชีวิตคนไทยต้องเผชิญกับการแข่งขันมากขึ้น เปิดรับอิทธิพลทางความคิดจากสังคมตะวันตกเข้าครอบงำสังคมไทยเยาวชนไทย โดยเฉพาะในเรื่องลัทธิบริโภคนิยม การให้คุณค่าต่อทรัพย์สิน วัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ จนบทบาทของครอบครัวไทย ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยอบรมเลี้ยงดูลูกหลานอย่างใกล้ชิดมาเป็นครอบครัวที่เร่งรีบ มีเวลาดูแลบุตรหลานน้อยลง ให้ความสำคัญกับเงินตรา ทรัพย์สิน ส่งเสริมให้เยาวชนมุ่งแข่งขันเอาชนะ ผู้อื่น และผู้ปกครองจำนวนไม่น้อยยังคิดว่าการอบรมลูกหลานเป็นหน้าที่ของสถาบันการศึกษา แต่สถาบันการศึกษาโรงเรียนมีอาจดูแลเยาวชนจำนวนมากอย่างใกล้ชิดได้ทั่วถึง และมักให้ความสนใจผู้ที่ประพฤติดีอยู่แล้ว ในขณะที่ผู้ที่ประพฤติไม่ดีไม่ได้รับการเอาใจใส่ และใช้วิธีการรุนแรงหรือคัดออกเพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรม

สภาวะสังคมไทย ครอบครัวและสถาบันการศึกษาข้างต้นได้หล่อหลอมเยาวชนไทยจำนวนมากให้มีคุณลักษณะที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ห้องถิ่นและสังคม เช่น ขาดความมั่นคงทางจิตใจ ขาดการใช้สติปัญญาไตร่ตรอง ขาดความขบขันขี้ขันใจ เลียนแบบ เอาอย่างเพื่อนและบุคคลเด่นดัง มุ่งความสำเร็จเพียงเฉพาะหน้า และยึดเอาทรัพย์สิน เงินทอง ความสำเร็จ ทางวัตถุเป็นเป้าหมายชีวิต ฯลฯ เยาวชนไทยจำนวนมากในวันนี้จึงเป็นผู้ที่ขาดความสุข ขาดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์คุณงามความดี และส่วนหนึ่งได้กลายเป็นผู้ก่อปัญหาสังคม

เครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ คือ การจัดการศึกษาที่เอื้อต่อการสร้างคนยุคใหม่ให้แก่ชาติบ้านเมืองที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อาทิ มีจิตสำนึกของความเป็นไทย รักการระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่นในการปกครองระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ส่งเสริมสนับสนุนความรู้รักสามัคคี สอดคล้องกับ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2545, 2545 : 5-6) หมวด 1 มาตรา 6 ที่ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม” หมวด 4 มาตรา 24 บัญญัติว่า

“สถานศึกษาต้องจัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมอันดีงามและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในทุกวิชา ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ สามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ”

ในขณะที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ในมาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ประกอบด้วย 6 ตัวบ่งชี้ คือ 1) ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ 2) ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต 3) ผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวที 4) ผู้เรียนมีความเมตตากรุณาโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และไม่เห็นแก่ตัว 5) ผู้เรียนมีความประหยัดและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และ 6) ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2549 : 11)

จิตปัญญา (Contemplative) คือ การคิดพินิจพิจารณา ไคร่ครวญ ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ โดยให้ความสำคัญกับการตระหนักรู้ และการเรียนรู้โลกในด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ ทักษะ มุมมองชีวิตตนและโลก ให้คุณค่าในการเรียนรู้ด้วยใจอย่างไคร่ครวญ ซึ่งหมายถึงการสังเกตอย่างมีสติต่อการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองที่เกิดจากการเผชิญกับผู้อื่น และโลกภายนอกโดยผ่านกิจกรรม กระบวนการที่หลากหลาย มีเป้าหมายก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานอย่างลึกซึ้งทางความคิด

และจิตสำนึกใหม่เกี่ยวกับตนเองและโลก ส่งผลต่อความประพฤติการปฏิบัติและการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ และปัญญา มีความรักเมตตาต่อตนเอง และสรรพสิ่งทั้งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่ง และหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ จิตตปัญญาเป็นความสามารถในการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ในระดับต่าง ๆ ทั้งการเปลี่ยนแปลงในตน การเปลี่ยนแปลงในองค์กรและการเปลี่ยนแปลงในสังคม

ดังนั้นมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงได้นำแนวคิดและกระบวนการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษามาพัฒนาเป็นวิชาหนึ่งใน “หมวดวิชาศึกษาทั่วไป” ของหลักสูตรระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2553 “GHUM1101 จิตตปัญญาศึกษา” (Contemplative Studies) มีค่าหน่วยกิต 3 หน่วยกิต ใช้เวลาเรียนสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง ตลอดภาคการศึกษาเรียน 15 สัปดาห์ รวมเวลาเรียนทั้งหมด 45 ชั่วโมง ซึ่งมีคำอธิบายรายวิชาว่า

ศึกษาศักยภาพของมนุษย์ในการเข้าถึงความจริง ความดีความงามซึ่งเป็นความสุขที่เกิดจากปัญญา ความตระหนักรู้ และความแข็งแกร่งทางจิตวิญญาณด้วยการข่มเพาะความรัก ความเมตตา การมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม ความมีเหตุผลโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยหัวใจที่ใคร่ครวญ ศาสตร์แห่งนพลักษณ์ ซึ่งกล่าวถึงลักษณะของคนเก่าแบบ การคิดอย่างเป็นระบบและการศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง พร้อมกับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน ตลอดจนการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นและสังคม (มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2533 : 68-78)

ด้วยความดังกล่าวมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่จึงเห็นสมควรให้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาผลการใช้กระบวนการวิชาจิตตปัญญาศึกษาพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์แก่นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วย 6 ตัวบ่งชี้ตามมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาของ สมศ. (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา) ดังกล่าวข้างต้น เพื่อประโยชน์ในปรับปรุงกระบวนการวิชาจิตตปัญญาศึกษาให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตลอดจนเพื่อการเผยแพร่สู่สาธารณะต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบระดับคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ 6 ตัวบ่งชี้ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียนรายวิชาจิตตปัญญาศึกษา ของนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง

2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาจิตตปัญญาศึกษา ของนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง ที่มีต่อกระบวนการเรียนการสอนวิชาจิตตปัญญาศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2554 ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาจิตตปัญญาศึกษา ในภาคการศึกษาที่ 1/2554 ซึ่งมี 500 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2554 ที่ลงทะเบียนเรียนหมวดวิชาศึกษาทั่วไป วิชาจิตตปัญญาศึกษากับผู้วิจัย ซึ่งมีทั้งหมด 249 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เนื้อหาสาระของรายวิชาจิตตปัญญาศึกษา (GHUM 1101) ประกอบด้วย 1) การเรียนรู้ด้วยหัวใจที่ใคร่ครวญ 2) ศาสตร์แห่งนพลักษณ์ 3) การคิดเชิงระบบ 4) การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งและมาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ 6 ตัวบ่งชี้ของ สมศ. ดังนี้

1) ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ

2) ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต

3) ผู้เรียนมีความกตัญญูตทเวที

- 4) ผู้เรียนมีความเมตตากรุณาโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และไม่เห็นแก่ตัว
- 5) ผู้เรียนมีความประหยัดและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
- 6) ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม

(สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2549 : 11)

3. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ กระบวนการเรียนการสอน รายวิชาจิตตปัญญาศึกษา (GHUM 1101) ของหมวดวิชาศึกษาทั่วไปในหลักสูตรระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2553

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ระดับค่านิยม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ 6 ตัวบ่งชี้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาจิตตปัญญาศึกษา ของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างและความพึงพอใจของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการจัดกระบวนการเรียนการสอน รายวิชาจิตตปัญญาศึกษาโดยผู้วิจัย

4. ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย คือ ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2554 (มิถุนายน 2554 – ตุลาคม 2554)

5. ขอบเขตด้านสถานที่

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

นิยามศัพท์เฉพาะ

1.หมวดวิชาศึกษาทั่วไป (General Education Program) หมายถึง วิชาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียน ให้มีความรู้อย่างกว้างขวาง มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความเข้าใจธรรมชาติตนเอง ผู้อื่นและสังคม เน้นผู้ใฝ่รู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผล สามารถใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารความหมายได้ดี มีคุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมทั้งของไทยและของประชาคมนานาชาติ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตและดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข หมวดวิชานี้ประกอบด้วยกลุ่มวิชาภาษา และการสื่อสาร กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ และกลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมแล้วนักศึกษาต้องเรียนไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต

2. **จิตตปัญญาศึกษา** หมายถึง การศึกษาที่ทำให้เกิดปัญญาจากการรู้จิตของตัวเอง เป็นการเรียนรู้ด้วยหัวใจที่ใคร่ครวญ ทำให้เข้าใจด้านในของตัวเอง รู้ตัวเข้าถึงความจริง ความดี ความงาม เกิดมุมมองเกี่ยวกับโลกและผู้อื่นในทางสร้างสรรค์ เกิดความรักต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่ง

3. **วิชาจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Studies)** หมายถึง รายวิชาหนึ่งในหมวดศึกษาทั่วไป กลุ่มมนุษยศาสตร์ ของหลักสูตรระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2553) รหัสวิชา GHUM 1101 จำนวนหน่วยกิต 3 (3 - 0 - 6)

4. **คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์** หมายถึง มาตรฐานการศึกษามาตรฐานที่ 1 ที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) กำหนดไว้ใช้เป็นตัวบ่งชี้เพื่อประเมินคุณภาพภายนอกด้านผู้เรียนไว้ว่า “ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ประกอบด้วย 6 ตัวชี้บ่ง คือ 1) ผู้เรียนมีวินัยมีความรับผิดชอบ 2) ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต 3) ผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวที 4) ผู้เรียนมีความเมตตากรุณาโอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และไม่เห็นแก่ตัว 5) ผู้เรียนมีความประหยัดและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและ 6) ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม” ซึ่งวัดโดยแบบสอบถามเพื่อวัดระดับคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น

5. **ผลการจัดการเรียนรู้ของวิชาจิตตปัญญาศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์** หมายถึง ระดับคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ 6 ตัวบ่งชี้ของสมศ. ที่มีในตัวนักศึกษากลุ่มตัวอย่างและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจิตตปัญญาศึกษาของนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง หลังจากเรียนรายวิชาจิตตปัญญาศึกษาจบลง

6. **ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน** หมายถึง ระดับคะแนนที่นักศึกษากลุ่มตัวอย่างทำได้ อันเกิดจากการทำกิจกรรมระหว่างเรียนกับการสอบปลายภาคเรียนรวมกัน ซึ่งวัดโดยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาจิตตปัญญาศึกษาและแบบประเมินผลงาน

7. **ความพึงพอใจ** หมายถึง ความรู้สึกพอใจ ชอบใจ สนุกสนานและเห็นประโยชน์ของการเรียนวิชาจิตตปัญญาศึกษาของนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง ซึ่งวัดโดยแบบประเมินการสอนของอาจารย์ทางเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และการเขียนสะท้อนความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาจิตตปัญญาศึกษาในชั่วโมงสุดท้ายที่เรียนวิชานี้ของนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ได้กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของวิชาจิตตปัญญาศึกษา (GHUM 1101) ที่มีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและจิตสำนึกด้วยคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของผู้เรียนอยู่ระดับดี
2. นักศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ลงทะเบียนรายวิชา GHUM 1101 จิตตปัญญาศึกษามีจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ 6 ประการ ของสมศ. อยู่ในระดับดี
3. ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นกรณีศึกษาด้านการพัฒนาวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปในหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขร่วมกัน
4. ได้ผลงานวิจัยด้านหลักสูตรและการสอนที่มีคุณภาพไว้เผยแพร่ในระดับชาติและนานาชาติต่อไป

